

PAUL GOMA

Téli napló 1977 (részlet)

Kedd, február 22.

11 óra: megérkezem Brebanhoz. Épp interjút adott a nyugat-német televíziónak. Azt mondta, hogy a stáb „főnöke” tudomást szerezve arról, hogy 11-re jönnöm kell, elhúzta a csíkot, amilyen gyorsan csak tehetette. (Később tudtam meg, hogy a németek miattam jöttek, de a szervek két ízben is megtiltották, hogy interjút készítsenek velem.)

11.30 : Megérkezünk a Központi Bizottsághoz. A gárdista szalutál Brebannak (minden könyvét olvasta). Kiállítja a belépőt anélkül, hogy kérné a személyi igazolványát. Tőlem természetesen elkéri. Rezzelés nélkül.

Háromnegyed tizenkettőig várunk sorunkra.

11.45 : Belépünk. Burtică : soványabb, kevésbé puffedt, mint a fényképeken. Jóindulatú, kissé merev mosoly. Eléjük jön. Kezet ráz, mindkét karját felénk nyújtja: egyiket kézfogásra, másikat vállveregetésre, épp, hogy meg nem ölelt. Inkább zsibbadt voltam, mint izgatott.

Mihelyt leülünk az íróasztal elé helyezett két székre, Burtică szótlánul, csak kézmozdulattal s a tekintetével kérdezi: miért akarnak látni engem? A gesztus és a tekintet szavak nélkül is érthető volt. Íme az engedély tehát a kérdéseinkre.

Breban megköszönte a szívességét, hogy fogadott. Aztán megköszönte a szívességét, melyet könyve publikálásához nyújtott. Majd körülbelül ezeket a szavakat mondta bevezetőül: „Mint már említettem Önnek, Goma leghőbb vágya, hogy románul, Romániában közöljön.” Úgy éreztem, törbe csaltak.

Nem időrendben, inkább „témák” szerint csoportosítanám beszélgetésünket. Hiszen egy folytonos puhatolózás ment végbe. És valahányszor megállapodtam (illetve a véletlen folytán megállapodtunk) egy kérdéscsoportnál, Burtică sürgősen kitért. Módszere nem abban állt, hogy átváltott volna egy másik kérdésre. Hanem hallgatott. Az igazat megvallva, nem tudtam neki kérdéseket feltenni. Csak válaszoltam időnként az ő kérdéseire. Ő nem adott válaszokat. Emlékszem például, hogy egy adott pillanatban megrótt, hogy nem követtem el mindent a közlés érdekében. Ez az állítás csodálkozásra késztet, mondtam én, mert mindent, ami rajtam múlt, megtettem (felsoroltam neki az utóbbi nyolc év eseményeit), és hogy két évvel ezelőtt behívtak az ő irodájába (anélkül, hogy kértem volna). És hogy ott két egyén, Nedelea és George Potra az Alkotmány tételeivel „feleselve” csúfolódtak velem. Ismétlem, nem tettem fel a kérdést: „miért?”, de nyilvánvaló volt, hogy választ várok. Burtică hallgatott. És nem tért vissza a témára. Egy adott pillanatban azt mondta, hogy ami a Kohouthoz írt leveletem illeti, a Pártnak nincs semmi kifogása ellene. Az, hogy én szolidarizálok a csehekkel, nincs ellentétben az RKP álláspontjával, mert az RKP továbbra is szolidáris a csehekkel. Akkor félbeszakítottam: „Milyen csehekkel, és mikor?” Nem válaszolt. Azt mondta: „Nekünk mindig fenntartásaink voltak a szovjetekkel szemben.” Akkor én: „Ezt én sehol sem olvastam a mi lapjainkban...” Másra tért át; azt mondta, hogy az az állításom, miszerint Romániát a

románok foglalták el, túlzó és becsmérő. Én körülbelül azt válaszoltam, hogy a szovjet megszállás idején az emberek azzal vigasztalódtak, hogy a bajok kívülről jönnek. De az idegenek elmentek, s nekünk továbbra is rosszul megy. Burtică szerint állításom hamis, mert Romániában az emberek kétségtelenül jobban élnek, mint harminc vagy negyven évvel ezelőtt, hűtőszekrényük, televíziójuk, bútoruk, szőnyegük van... És motorbiciklijük és személygépkocsijuk, tettem hozzá én, majd azt mondtam, hogy az ilyen fajta „statisztikák” semmit sem mondanak, és hogy nem lehet ilyen összehasonlításokat tenni. Mert nem csak a románok élnek jobban, mint 30 évvel ezelőtt. Mert 30 év óta az egész világon jobban élnek. Ami a hűtőszekrényeket illeti, hát igen, például a paraszt ma nem földet vagy barmot vásárol, hanem televíziót vagy épp személygépkocsit; de a pusztá tény, hogy valakinek autója van, nem jelent szükségképpen jólétet is. Ezen a ponton Burtică félbeszakított, mondván, hogy Románia drámai helyzetben van: ha nem iparosodik rohamosan, tíz éven belül teljes mértékben a szovjetektől, amerikaiaktól, németektől fog függni; az iparosítás égető szükségyszerűség, s ennek megvalósítása sorsszerű áldozatokat követel az egyéni érdekek kárára... Én elfogadom Románia iparosítását, de az legyen ésszerű, számoljon a nyersanyagkészlettel és Románia sajátosságaival: például az élelmiszeripart, a vegyipart illetően. Tovább nem feszegette a kérdést, és más tárgyra tért át.

Breban a könyvemre terelte a beszélgetést. Burtică azt mondta, hogy ami engem illet - de különben nemcsak engem - kettős tévedés áldozata vagyok, és ő megpróbálja helyrehozni azt, amit mások elrontottak (a párt volt kulturális megbízottja, Dumitru Popescu kertjébe dobott kő lett volna ez?). Lévén, hogy ő nem író, hanem elektronikában szakosodott mérnök, akire a párt rábízta az ideológiai szektor felelősségét, nem illetékes irodalmi ügyekben. Ő nem ígérhet semmit a könyvvel kapcsolatban. Ha szeretném megmutatni neki, ő elolvassa, és ha közölhetőnek találja, közölni fogják. Akkor Breban és én is közbeszóltunk: nem szégyen, hogy egy kormány alelnöke foglalkozzék olyan ügyekkel, amelyeket egyszerű tisztviselőkre kellene bízni? Burtică így válaszolt: „Egy ember sorsa (élete?) megéri, hogy egy órát rááldozunk.” Breban még elmondta, hogy viselkedtek velem a „tisztviselők”: Nicolescu, Gafiță (mintha Gafiță lett volna a felelős!). Egy adott pillanatban újból közbeszóltam azért, hogy megmondjam, a tisztviselők, még a legmagasabb beosztásban is, mint Ghișe, Nicolescu vagy épp D. Popescu, nem úgy cselekedtek volna, ahogy cselekedtek, ha erre nem kaptak volna fentről utasítást. Még hozzátettem: „Az utasításokat ebből az épületből adják.” Burtică nem válaszolt. Breban újra támadta a közvetítőket, és megkérdezte Burticát, hogy nem lehetne-e kiiktatni ezeket a „láncszemeket”, hogy az íróknak direkt kapcsolatuk legyen a pártvezetéssel, mint 1968-ban...

Breban hozta szóba a Balzac-fordítást is. Még be se fejezte a mondatot, Burtică megnyomott egy gombot: „Dobrescu elvtárs, említettem önnek tegnap Paul Goma feleségének a fordítását. Azonnal küldjék nyomdába!” Úgy tűnt, hogy a fent említett Dobrescu közölni akarta, a fordítás még el kell jusson valahova (nyilvánvalóan a cenzúrához), de Burtică elébe vágott: „Ne juttassák el sehova, azonnal küldjék nyomdába!” Ezzel letette a kagylót. Breban felállt és tapsolt. Én: „Megköszönök önnek valamit, amiért nem járna köszönet.” Burtică nem értette. Breban megmagyarázta (lefordította) neki, hogy mit akartam mondani: ezt az ügyet elrendezhették volna mások is két évvel előbb, kevésbé magas szinten...

Már nem tudom, hogy kerültek terítékre a Szekuritáté ellenem foganatosított intézkedései. Burtică: „Ceașescu elvtárs külön utasítást adott ki, hogy semmilyen intézkedés se történjék.” Beszéltem neki a kapum előtti rendőrkordonról, a megszakított telefonbeszélgetésekről, a fenyegetésekről. A fenyegetésekkel kapcsolatban megjegyezte: „Én személyesen ismerem embereket, akik felháborodtak az ön nyilatkozatán. Természetes, hogy rosszállásuknak

egyesekek hangot is adnak.” Azt válaszoltam, hogy a „háborgó egyének” nem tudhatják, hogy a feleségem zsidó, s hogy van egy gyermekem. Erre nem reagált. Azt mondta, hogy tegnap vagy tegnapelőtt (?) este egy írócsoport volt nála, akik hevesen tiltakoztak ellenem (nem kérdeztem a nevüket). Hozzátette, hogy a rendőri megfigyelés és a félbeszakított telefonbeszélgetések... hallucinációk, vele is megtörtént, míg diplomata volt, hogy azt hitte, követik stb. Breban közbevetette, hogy tényleg kikapcsolják a vonalamat. És hogy saját szemével látta a rendőrkordont a kapumnál. Megemlítettem, hogy hármat a nyilatkozat aláírói közül minden bizonnal letartóztattak, ugyanis három napja nem jelentkeztek, annak ellenére, hogy abban egyeztünk meg, hogy felhívják. Burtică megnyomott egy gombot (egy másikat): „Stănescu elvtárs, indítottak eljárást azok ellen, akik.. érti, mit akarok mondani?” Nyilvánvalóan nem. Nem, azután sem, hogy felsoroltam a nevüket: Ștefănescu, Fehér, Bedivan. Nem, őket nem tartóztatták le. Ezekkel a szavakkal köszöntem meg: „Köszönöm, hogy kiszabadulhattak.” Nem értett, vagy úgy tett, mintha nem értene. (Akárhogy is történt, aznap este hat óra körül mindhárman felhívtak Konstancáról, Nagyváradról, illetve Bukarestből.)

Végül Burtică a riportokról beszélt. Breban javasolta, hogy én írjam meg őket. Burtică megkérdezte: meg akarom-e írni? Igen, válaszoltam, bár riasztó emlékeket őrzök ilyen vonatkozásban: Ghișe betiltotta az 1970-es évtizedről készült riportjaimat azzal az ürüggyel, hogy túl sötétek... Mást nem mondott. Az ajtóig kísért, s újból mindkét kezét felénk nyújtotta.

Míg öltözködtünk az előszobában, ő is kijött. A tizenéves fia várta. (Mikor otthon elmeséltem Anának, a feleségemnek, szememre hányta, miért nem kérdeztem meg Burticát, mit érzett volna, ha valaki azzal fenyegetné telefonon, hogy darabokra vagdálja a fiát - eh, ezek az asszonyok...)

A beszélgetés másfél órát tartott. Fáradtságtól összetörten, kiszáradt ajkakkal jöttem ki. A ‘Cina’ vendéglő előtt taxiba ültem. Addig Breban arról beszélt, hogy milyen nagyszerűek voltunk mindketten, hogy Burtică másfél órán át magánál tartott. (...)

15.30 körül Heidi Dumreicher, telefoninterjú a *Spiegel*nek.

15.45 Csengetnek. Ajtót nyitok. Ötven körüli kövérkés nő, műszálköpenyben. S egy szemüveges kamasz. Ő: „Untel úrhoz van szerencsém?” Én: „Nem, asszonyom. Ha úgy gondolja, tanulmányozza a lakók névlistáját.” Vissza akartam csukni az ajtót, de finoman megakadályozott. „Szóval nem ön az?” „Nem, nem vagyok Untel.” Azt mondta: „Tudom, de nem őt, hanem Önt akartam látni.” „Fáradjanak be.” „Féltem a fiamat” - mondta ő. És a fiú: „Tartja még magát?” Megvontam a vállam. Azt hiszem, azt kellett volna felelnem, hogy nincs más választásom. Elmentek.

16.00 Dessa Trevisan (A *Times* munkatársa - ford.)

17.00 Temesvári telefonhívás. Illuminált ismeretlen, aki Paulnak szólított, és érdeklődött, hogy nincs-e szükségem valamire: élelemre, pénzre... Szétkapcsoltak.

18.00 A BBC közli, hogy 14 bolgár támogatja a Charta 77-et. Dessa bejelenti, hogy Burtică magához rendelt, Breban közvetítésével.

18.40 Therezita: „Hogy van?” - Nincs időm válaszolni, szétkapcsolnak.

19.10 Az első támadást szétkapcsolják: „Halló, Goma? Menj az...”

19.12 Egy másik: „Elmegyek, és kitekerem a nyakadat!”

19.14 Egy harmadik: „Kicsinálom a te jó asszonyodat meg a kutyádat!”

19.15 Egy negyedik, ötödik, hatodik. Hetedik: „Nyomorult, szerencsétlen kitartott! Adok egy jó tanácsot: Gúnyt űzöl magadból. Ők ott kikészítenek.” Egy nyolcadik, kilencedik, tizedik, tizenegyedik: „Hallgass rám, Paul, kollégák voltunk... Ige figyelj, nem veszed észre, hogy a Szabad Európa csúfot űz belőled?! Hagynak, hogy belebukj!”

(Gyanúm: ez a telefon-lehallgató szolgálattól volt, másképp hogyan tudhatott volna ilyen hamar „Gommé”-ről, a „kutyádról”, és hogy a Szabad Európa hagyni fog, hogy belebukjak?)

21.51 „Román aktualitások” - a Szabad Európa Rádióban kilencperces betét. A zsarú, aki „Gomme”-nak nevezett, tudta tehát, miről beszél. Kétségtelen, elhullattak egy cetlit. Különben minden adás valódi improvizáció, fehér cérnával fércelve. Beszélnek jelentéktelenségekről, csak „arról” nem. Egy csomó dolgot tanulhattam a kínai disznóhízlalásról, Moghoşoaiáról...

22.10 Bedivan felhív Konstancáról. Megígéri, hogy másnap fölkeres.

(Franciából fordította Molnár János.)

Folyamatosan jelennek meg Budapesten szamizdat testvérlapjaink. A BESZÉLŐ 2-es száma, a KISÚGÓ 1-es száma, a KELET-EURÓPAI FIGYELŐ 6. száma nemrég látott napvilágot.

Az érdeklődők, amennyiben útlevelhez jutnak, keressék fel a SZAMIZDAT BUTIKot (Rajk László, Bp. V. ker. Galamb u. 3. III. 5. - nyitva 20-22 óra között). Itt megrendelhető, vásárolható, olvasható az említett folyóiratokon túl a magyar és kelet-európai szamizdatirodalom jó néhány publikációja.